

РОЗДІЛ 5. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ
ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІН
ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ

УДК 378.147:37.011.3-051]:159.942-021.484:[[159.942+17]:005.336.2]

DOI 10.5281/zenodo.7445928

С. В. Пухно

ORCID ID 0000-0001-9862-5145

Т. І. Щербак

ORCID ID 0000-0002-7701-9450

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЕМОЦІЙНО-ЕТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Метою статті постало дослідження емоційно-етичної компетентності майбутніх вчителів – студентів СумДПУ імені А. С. Макаренка. Представлено теоретичний аналіз понять «емоційно-етична компетентність» майбутніх вчителів, «емоційна стійкість», «емоційний інтелект», їх компонентів та взаємозв'язку представлених понять. Акцентовано увагу на необхідності формування емоційно-етичної компетентності фахівця під час навчання в закладах професійно-технічної та вищої освіти. Розкрито сутність етичної компетентності педагога як складного поліфункціонального та індивідуально-психологічного утворення. Окреслено особливості формування емоційно-етичної компетентності. Визначено сутність та особливості емоційного інтелекту як єдності інтелектуальних та емоційно-вольових особливостей і властивостей особистості. Для досягнення поставлених завдань використано методичку Т. І. Ільїної «Мотивація навчання у ВНЗ» та методичку А. В. Зверкова та Е. В. Єйдмана «Дослідження вольової саморегуляції». Проаналізовано результати експериментального дослідження особливостей мотивації навчання та особливостей вольової саморегуляції, наполегливості та самовладання як складових формування емоційно-етичної компетентності майбутніх вчителів – студентів Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Визначено, що для більшості першокурсників мотивацією навчання є набуття знань і оволодіння професією, що свідчить про усвідомлений вибір професійного навчання, сформованість професійних інтересів і розуміння перспективи подальшої діяльності. Встановлено, що у більшості студентів середній і високий рівень вольової саморегуляції, наполегливості і самовладання. Відповідно, більшість першокурсників – дієві активні особистості, здатні свідомо керувати емоційними станами, емоційно врівноважені, здатні раціонально розподіляти власні зусилля і планомірно втілювати в життя власні наміри. Визначено, що розвиток складових компонентів емоційно-етичної компетентності є запорукою психічного здоров'я педагога. Результати дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки педагогів в закладах вищої освіти України.

Ключові слова: емоційно-етична компетентність, емоційна стійкість, емоційний інтелект, мотивації навчання студентів закладу вищої освіти, вольова саморегуляція, наполегливість, самовладання.

Постановка проблеми. Згідно закону України «Про освіту», освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [1]. Завдання закладів вищої освіти – це формування компетентних фахівців, здатних на сьогодні до виконання професійної діяльності в складних і часто, на сьогодні, – стресових для людини умовах, що потребують прийняття нестандартних рішень. Визначене неможливо без формування

відповідних загальних та спеціальних (фахових) компетентностей та сформованих навичок емоційної саморегуляції. Останнє, передусім, стосується педагогічної діяльності, яка передбачає постійну багатофункціональну міжособистісну взаємодію учасників освітнього процесу, що, з часом може призвести до появи у вчителя симптомів емоційного вигорання. На сьогодні зростають вимоги до емоційно-вольової сфери вчителя, зокрема, такої важливої в професійному сенсі якості як емоційна стійкість. Процес формування компетентностей майбутнього вчителя під час навчання у закладі вищої освіти та виконання завдань всіх видів практики забезпечує конструктивний підхід до можливостей усвідомленої самодіагностики студентом закладу освіти, вчителем-практиком власної індивідуально-психологічної і емоційно-вольової сфери, емоційних станів, розуміння шляхів профілактики та самопомоги [9, с. 594-595]. Особливості індивідуально-психологічної і емоційно-вольової сфери позначаються на виконанні завдань професійної діяльності, на професійному розвитку педагога.

Відповідно до «Професійного стандарту за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020), емоційно-етична компетентність вчителя закладу загальної середньої освіти полягає в здатності усвідомлення особистісних відчуттів, почуттів та емоцій, потреб, керуванні власними емоційними станами; здатності до конструктивної та безпечної взаємодії з учасниками освітнього процесу; здатності усвідомлення та цінування взаємозалежності людей і систем у глобальному світі [2].

Відповідно досліджень А. В. Донцова, В. А. Писаренко, І. Я. Писаренко, О. О. Синиці, Г. Рисаченко, сучасне життя потребує більш активної уваги дослідників до питань формування емоційно-етичної компетентності фахівця під час навчання молодих людей в закладах професійно-технічної та вищої освіти. Формування визначеної компетентності майбутнього вчителя неможливо без розвитку складових емоційного інтелекту студентів закладів вищої освіти, – когнітивного, афективного та конативного компонентів [6, с. 164-170].

В процесі вивчення навчальних дисципліни «Психологія» та «Психологія освіти», що входить до кола професійної підготовки майбутніх вчителів в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, відбувається оволодіння здобувачами освітнього рівня бакалавр та освітнього рівня магістр психологічних знань з курсу загальної, соціальної, вікової психології, психології освіти та навичок і вмінь конструктивної взаємодії як складових емоційно-етичної компетентності педагога. Крім того, виконання завдань з цих дисциплін, надає можливість студентам опанувати навички та вміння самодіагностики індивідуально-психологічних та емоційно-вольових властивостей. Не втрачає на сьогодні актуальності проблема впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій з метою формування складових вказаної компетентності майбутніх вчителів.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемам формування етичної компетентності сучасного вчителя присвячено дослідження С. Гарячої, К. Гулей, К. Журби, Н. В. Султанової, С. Ткаченко, Л. Хоружої та ін., де розглядалися питання формування етичної компетентності вчителя як основи реалізації гуманістичної парадигми освіти.

Відповідно досліджень Н. В. Устинової, етична компетентність педагога є складним поліфункціональним та індивідуально-психологічним утворенням, що будується на основі інтеграції ціннісних особистісних орієнтацій, професійних знань і практичних навичок та умінь у сфері етики. Дослідниця виділяє складовими етичної компетентності особистісні якості, емоційно-ціннісне відношення до педагогічної діяльності, які забезпечують вибір учителем свідомої етичної поведінки як віддзеркалення нормативно-етичних професійних засад та гуманістичної спрямованості його педагогічної діяльності. Наслідком несформованості етичної компетенції педагога є етико-педагогічні помилки в педагогічній діяльності. Формування емоційно-етичної компетентності – це соціально значуща проблема, від розв'язання якої залежать успіх гуманізації системи освіти, підвищення загальної культури у суспільстві та перспективи розвитку сучасної людини. Етичний розвиток учителя – неперервний процес особистісного та професійного зростання,

зокрема, – розвитку професійної рефлексії та формування системи ставлень до суб'єктів освітнього процесу відповідно норм і правил педагогічної етики [8, с. 78-82].

Згідно дослідження Л. Хоружої, етична компетентність – це системне інтегративне утворення, що містить змістову, особистісну і операційно-процесуальну складові. Вони взаємопов'язані між собою і зумовлюють розвиток внутрішніх механізмів етичної регуляції поведінки вчителя. Основою розвитку етичної компетентності майбутніх вчителів дослідниця вважає сформованість морально-особистісних утворень – цінностей, вищих почуттів, розвинутої системи потреб та мотивів, розвитку волі, тощо [11].

В праці С. В. Ткаченко, присвяченій дослідженню етичної компетентності вчителя, визначені її складові: потребнісно-ціннісний, змістовний і діяльнісний компоненти. В потребнісно-ціннісному компоненті представлено мотиваційну сферу майбутнього вчителя: особистісні цінності, інтерес до професійної діяльності, задоволеність професійним вибором. Змістовний компонент визначається володінням загальнонауковими та професійними знаннями, педагогічним мисленням, нормами педагогічної професії. Діяльнісний компонент передбачає вміння вчителя приймати відповідальні рішення, безконфліктно вирішувати проблемні педагогічні ситуації, використовувати етичні знання у професійній практиці [10, с. 181-185].

Вважаємо, що формування емоційно-етичної компетентності вчителя неможливо без формування та розвитку, так званого, емоційного інтелекту. Дослідження компонентів емоційного інтелекту представлено в працях Н. В. Ковриги, Є. А. Клопота, О. С. Околович, О. О. Лелюх-Степанчук, К. В. Максьом, С. М. Могилястої, В. В. Москаленко, Е. Л. Носенко, О. М. Пилипенко, Л. М. Ракітянської. Розуміння поняття емоційного інтелекту в представлених дослідженнях полягає у єдності інтелектуальних та емоційно-вольових особливостей і властивостей особистості.

Емоційна стійкість – це одна з важливих професійних якостей педагога, необхідних для збереження психічного здоров'я. Емоційна стійкість, за А. В. Шиделко, є інтегральною багатовимірною рисою особистості, що має в своїй основі емоційний, мотиваційний, інтелектуальний, типологічний компоненти, що зумовлюють продуктивність діяльності та поведінки в процесі вирішення певних завдань в екстремальних умовах [13, с. 85-89]. Емоційна стійкість є невід'ємною складовою розвитку особистості та її соціально-психологічної адаптації. За О. В. Шевчишеною, педагог, що переживає стан професійного вигорання, не в змозі здійснювати індивідуальний підхід у взаємодії з учнями, створювати і підтримувати ситуацію успіху і забезпечувати психологічно сприятливу атмосферу в класі [12, с. 531-540]. В студентському періоді життя активно формуються професійні інтереси, цінності, відбувається формування особистісних якостей, властивих для професійної спрямованості, зокрема, – такої важливої особистісної складової майбутнього вчителя, як емоційна стійкість.

На сьогодні постає проблема розвитку емоційного інтелекту, емоційної стійкості як складових емоційно-етичної компетентності майбутніх вчителів під час їх навчання у закладах вищої освіти України.

Мета статті. Мета дослідження полягає в проведенні теоретичного аналізу поняття «емоційно-етичної компетентності майбутніх вчителів», «емоційна стійкість», «емоційний інтелект», взаємозв'язку цих понять, а також в проведенні експериментального дослідження мотивації навчання та особливостей вольової саморегуляції, наполегливості та самовладання як складових формування емоційно-етичної компетентності майбутніх вчителів – студентів СумДПУ імені А. С. Макаренка.

Виклад основного матеріалу. Емоційно-етична компетентність вчителя закладу загальної середньої освіти розуміється як здатність усвідомлення власних почуттів та емоцій, потреб; здатність керувати власними емоційними станами, організувати і здійснювати конструктивну та безпечну взаємодію з учасниками освітнього процесу; здатність усвідомлювати та цінувати взаємодію людей і систем у глобальному світі.

В наукових працях дослідників представлено різний зміст поняття «емоційна стійкість»: емоційна стійкість розуміється як стійкість емоцій, як емоційна стабільність, стійкість емоційних станів, відсутність схильності до їх частоті зміни. Емоційна стійкість

тракується як стійкість певного емоційного стану, що характеризується емоційною «невразливістю» людини щодо дії емоціогенних подразників або ситуацій. Під емоційною стійкістю розуміється домінування позитивних емоцій. Емоційна стійкість полягає у здатності стримувати емоційні реакції, це – вольові якості, наполегливість, емоційний самоконтроль, що забезпечують стабільність ефективності діяльності. Згідно дослідження Г. М. Лапшинської, емоційна стійкість – це інтегративна якість особистості, яка характеризується взаємодією емоційних, інтелектуальних, вольових, мотиваційних компонентів діяльності особистості, що забезпечують оптимально успішне досягнення мети діяльності в складних ситуаціях життя [5, с. 61-63].

В дослідженні Н. О. Кордунової, Н. С. Дмитріюк визначено, що формування емоційної стійкості особистості відбувається в процесі адаптації до складних обставин життя і діяльності, є захисним потенціалом емоційної стійкості, що проявляється у збереженні продуктивної діяльності за умови впливу різних стрес-факторів. Адаптаційні можливості особистості до складних життєвих ситуацій залежать від емоційної стійкості. Емоційна нестійкість може виступати як дестабілізуючий фактор ефективного професійного навчання [4, с. 129-138].

Вважаємо, що дослідження значення емоційної стійкості людини як складової емоційно-етичної компетентності потребує аналізу такого поняття як емоційний інтелект. Емоційний інтелект, з точки зору сучасних дослідників, є найважливішим компонентом життєдіяльності особистості, що не лише надає можливість самопізнання, але й забезпечує правильне розуміння емоційних станів інших, уміння емоційно адекватно реагувати на певні життєві ситуації [3, с. 79].

Дослідниками Дж. Мейєр, П. Селовей (1990) запропонована модель емоційного інтелекту, що передбачає такий рівень розвитку когнітивних здібностей і умінь, що надає можливість людині аналізувати власні емоції та емоції інших, використовувати контрольовані емоції для ефективності інтелектуальної діяльності, розуміти значення емоційної сфери і можливості керувати її складовими [3, с. 80]. Згідно теоретичним конструктам Є. А. Клопота, О. С. Околович, емоційний інтелект – це суб'єктивний психологічний ресурс людини, що потребує постійної системної роботи щодо розвитку і полягає у здатності до самопізнання і емоційної саморегуляції, вміння проявляти власні почуття, розуміти стани інших. У контексті професійно-особистісного розвитку, дослідники визначають емоційний інтелект як показник емоційної складової професійної компетентності педагога – його здатності до самопізнання та саморегуляції, уміння розуміти емоційні стани інших для конструктивного вирішення практичних професійних проблем. Згідно результатів авторського дослідження, емоційний інтелект визнано фактором забезпечення особистісного і професійного зростання педагога [3, с. 80].

Відповідно дослідження Е. Л. Носенко, на сучасному етапі розвитку суспільства, емоційний інтелект потрібно розглядати не як систему специфічних здібностей та стійких особистісних характеристик, а як форму прояву рефлексивної свідомості особистості [7, с. 116-123].

Емоційні властивості людини залежать від індивідуально-психологічних та характерологічних особливостей, і тому важливою є обізнаність сучасного фахівця, зокрема, – майбутнього вчителя щодо природи, прояву і впливу на власну діяльність визначених особливостей. Вміння управляти емоціями у фахівця розвиваються в процесі навчання, практики, і проявляються в рівновазі під час виконання професійної діяльності, контролі емоцій під час прийняття рішень, виборі для певної ситуації ефективної стратегії взаємодії, тощо. Вважаємо, що вказане вимагає розуміння фахівцем певних ситуацій як проблемних під час міжособистісної взаємодії при виконанні професійної діяльності і готовності їх вирішення. Це вимагає збереження емоційного самоконтролю, швидкого реагування та навичок соціально-психологічної адаптації в нових умовах. Визначене потребує розвитку когнітивного, афективного та конативного компоненту емоційного інтелекту [6, с. 164-170]. Сучасний вчитель повинен усвідомлювати власні емоції та вищі почуття, володіти компетентностями щодо їх ідентифікації, аналізу причин виникнення і прогнозування можливих наслідків. Компетентність вчителя полягає в умінні керувати

емоціями, їх толерантному виявленні, вміннями та навичками психофізіологічної саморегуляції, розвинутій емоційній стійкості, вольовому самоконтролі, вмінні відновлювати емоційну рівновагу, розумінні емоційних станів інших людей, наданні їм емоційної підтримки. Мета визначеного – можливості ефективного управління процесами комунікації з усіма учасниками освітнього процесу, зменшення емоційної напруги соціальних контактів, вирішення професійних конфліктів, доланні бар'єрів спілкування, можливостей конструктивно відстоювати особистісні кордони. Все це є необхідною складовою емоційно-етичної компетентності вчителя.

Відповідно досліджень Л. Хоружої, яка основою розвитку етичної компетентності майбутніх вчителів вважає сформованість цінностей, вищих почуттів, розвинутої системи потреб та мотивів, розвитку волі, тобто – морально-особистісних утворень, і досліджень С. В. Ткаченко, яка виділяє потребнісно-ціннісний (цінності, інтерес до професійної діяльності, задоволеність професійним вибором), змістовний (володінням загальнонауковими та професійними знаннями, педагогічним мисленням, нормами педагогічної професії) і діяльнісний (вміння приймати відповідальні рішення, безконфліктно вирішувати проблемні педагогічні ситуації, використовувати етичні знання у професійній практиці) компоненти етичної компетентності вчителя, було проведено дослідження мотивації навчання та особливостей вольової саморегуляції, наполегливості та самовладання як складових формування емоційно-етичної компетентності студентів СумДПУ імені А. С. Макаренка – майбутніх вчителів.

З метою визначення мотивації до навчання студентів, у 2021-2022 навчальному році було проведено дослідження, в якому приймали участь 30 першокурсників СумДПУ імені А. С. Макаренка. В дослідження використовувалась психологічна методика Т. І. Ільїної «Мотивація навчання у ВНЗ», в якій представлено наступні шкали: придбання знань, оволодіння професією, отримання диплому. Більшість виборів учасників опитування за шкалами оволодіння професією і набуття знань свідчить про об'єктивність вибору юнаків професійного навчання. Найбільша кількість виборів за останньою шкалою є свідченням бажання отримати виключно диплом про вищу освіту, орієнтації на формальне засвоєння знань і. Згідно аналізу результатів дослідження, набуття знань, як мотивація навчання у закладі вищої освіти, визначена у 56,7% учасників опитування, у 26,7% – мотивація оволодіння професією, мотивація отримання диплому – у 16,6% першокурсників. Можемо вважати, що у більшості студентів – мотивація набуттям знань і оволодіння професією. Для студентів пріоритетом є успішність в опануванні дисциплін, оволодіння професійними знаннями і розвиток відповідних компетентностей. Домінування цієї мотивації є свідченням усвідомленого вибору професійного навчання, закладу освіти, сформованість професійних інтересів і розуміння перспективи подальшої діяльності. Домінування мотивації отримання диплому є свідченням пріоритетного інтересу отримати вищу освіту для реалізації різних життєвих цілей, які можуть і не бути пов'язані з подальшою діяльністю за обраною спеціальністю.

З метою вивчення особливостей вольової саморегуляції, наполегливості та самовладання як компонентів емоційно-етичної компетентності студентів СумДПУ імені А. С. Макаренка – майбутніх вчителів, було проведено дослідження на основі методики А. В. Зверкова та Е. В. Єйдмана «Дослідження вольової саморегуляції». Психологічна методика складається з 30 тверджень, на основі аналізу результатів дослідження визначається величина індексів визначених складових вольової саморегуляції. Дослідження проводилось у II семестрі 2021-2022 навчального року, в дослідженні приймали участь 30 студентів СумДПУ імені А. С. Макаренка – майбутніх вчителів, що вивчали складові навчальної дисципліни «Психологія», а саме: загальну, соціальну та вікову психологію.

Аналіз результатів дослідження надає підстави для визначення, що у 33,3% студентів – високий рівень, у 60% – середній і у 6,7% низький рівень індексу за загальною шкалою вольової саморегуляції, 16,6% майбутніх вчителів – високий, у 76,7% – середній, у 6,7% низький рівень наполегливості, і у 26,7% високий рівень, 63,3% – середній рівень, у 10% – низький рівень самовладання. Першокурсники, у яких високі показники індексу за загальною шкалою вольової саморегуляції, це дієві активні особистості, здатні свідомо

керувати своїми діями, бажаннями і емоційними станами. Їх наміри характеризуються стійкістю, реалістичністю, їх діяльність має виражену соціально-позитивну спрямованість. Ці студенти емоційно врівноважені, впевнені у власних силах, володіють розвинутою рефлексією і мають розвинене почуття особистого обов'язку, здатні розподіляти власні зусилля, здатні до планомірного втілення в життя власних намірів. Для студентів з низькими показниками індексу за цією шкалою, характерним є чутливість, емоційна нестійкість, вразливість, низька активність, імпульсивність, їх наміри нестійкі.

Високі показники індексу за субшкалою наполегливість свідчать про активність, діяльність, працездатність, емоційну стійкість, прагнення до здійснення завдань розпочатої справи, вони здатні долати будь-які перепони на шляху до поставленої мети. Ці студенти поважають і дотримуються соціальних норм. У студентів з низькими показниками підвищена лабільність, вони не впевнені у власних силах, імпульсивні, що може призводити до непослідовності в діяльності. У студентів з високими показниками індексу за субшкалою самовладання високий рівень довільності контролю емоційних станів. Ці студенти емоційно стійкі, добре володіють собою у стресових ситуаціях, високий рівень готовності до сприймання нового, виражена тенденція до новаторства. Проте, у цих студентів виражене прагнення до постійного самоконтролю, підвищена внутрішня напруга. Низькі показники індексу за субшкалою самовладання свідчать про спонтанність, імпульсивність людини. Отримані дані щодо вольової саморегуляції надають підстави для розробки корекційної програми емоційно-вольової сфери студентів закладів вищої освіти.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Емоційно-етична компетентність студентів закладів вищої освіти – майбутніх вчителів, є обов'язковою умовою формування педагогічної майстерності, ефективної професійної діяльності, особистісної і професійної самореалізації.

Результати експериментального дослідження мотивації навчання та особливостей вольової саморегуляції, наполегливості та самовладання як складових формування емоційно-етичної компетентності майбутніх вчителів – студентів СумДПУ імені А. С. Макаренка, свідчать про наступне. Мотивацією навчання у ЗВО для більшості першокурсників є набуття знань і мотивація оволодіння професією, що свідчить про усвідомлений вибір професійного навчання, закладу освіти, сформованість професійних інтересів і розуміння перспективи подальшої діяльності.

Аналіз результатів дослідження вольової саморегуляції свідчить, що у більшості студентів середній і високий рівень індексу за загальною шкалою вольової саморегуляції, наполегливості і самовладання. Відповідно, більшість першокурсників – дієві активні особистості, здатні свідомо керувати емоційними станами, емоційно врівноважені, оскільки мають високий рівень довільності контролю емоційних станів, добре володіють собою у стресових ситуаціях, здатні раціонально розподіляти власні зусилля, здатні до планомірного втілення в життя власних намірів, у них розвинена рефлексія.

Розвиток складових компонентів емоційно-етичної компетентності є запорукою психічного здоров'я педагога. На сьогодні не втрачає актуальності завдання розширення дослідницького кола психологічних проблем підготовки майбутніх вчителів, залучення до співпраці зі студентами та представниками професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти фахівців психологічних та соціальних служб різних закладів, громадських об'єднань, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Закон України «Про освіту» (2017). Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/> (Law of Ukraine "On Education" (2017). Retrieved from: <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>).
2. Клопота, Є. А., Околович, О. С. (2021). Емоційний інтелект як компонент професійної компетентності педагогів інклюзивних груп закладів дошкільної освіти Психологічний часопис, 7, 2(46), 79-87. (Klopota, Ye., Okolovych, O. (2021). Emotional intelligence as teachers' professional competence component in their work with children in inclusive groups. Psychological journal, 7(2), 79-87. Retrieved from: <https://doi.org/10.31108/1.2021.7.2.7>).

3. Кордунова, Н. О., Дмитріюк, Н. С. (2020). Емоційна стійкість як важлива складова особистості у період фахової підготовки. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том. VI. Психологія обдарованості, 17, 129-138. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i17/17.pdf> (Kordunova, N. O., Dmytriuk, N. S. (2020). Emotional stability as an important component of personality during professional training. Actual Problems of Psychology. Collection of Scientific Papers of G. S. Kostyuk Institute of Psychology NAPS Ukraine. VI, Psychology of giftedness, 17, 129-138. Retrieved from: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i17/17.pdf>).
4. Лапшинська, Г. М. (2014). Вікові особливості емоційної стійкості учнів. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2013 рік (4-6 лютого 2014 р.). Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 61-63. (Lapshinska, G. M. (2014). Age characteristics of students' emotional stability. The unity of education and scientific research is the main principle of the university: coll. of science Proceedings of the report-scientific conference of university teachers for 2013 (Feb. 4-6, 2014). Kyiv: Publishing House of the NPU named after M. P. Drahomanova, 61-63).
5. Максьом, К. В. (2019). Соціально-психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту в підлітковому та юнацькому віці. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 12(25), 164-170. (Maksyom, K. V. (2019). Socio-psychological features of the development of emotional intelligence in adolescence and youth. Actual problems of psychology: Collection of Scientific Papers of G. S. Kostyuk Institute of Psychology NAPS Ukraine, 12(25), 164-170).
6. Носенко, Е. Л. (2012). Емоційний інтелект як форма прояву важливої складової особистісного потенціалу – рефлексивної свідомості. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 18, т. 20, № 9/1, 116-123. (Nosenko, E. L. (2012). Emotional intelligence as a form of manifestation of an important component of personal potential - reflective consciousness. Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: Pedagogy and psychology. 18(20), 9/1, 116-123).
7. Професійний стандарт вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти; вчителя закладу загальної середньої освіти; вчителя з початкової освіти (2020). Режим доступу: <https://skole.irc.org.ua/news/14-27-47-12-01-2021/> (Professional standard for teaching at primary classes of a general secondary education institution; teacher of general secondary education institution; primary education teacher (2020). Retrieved from: <https://skole.irc.org.ua/news/14-27-47-12-01-2021/>).
8. Пухно, С. В. (2022). Особливості формування конфліктологічної культури майбутніх вчителів в системі вищої освіти. Science and education for sustainable development. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts University of Technology, Katowice Monograph 50. Publishing House of University of Technology, Katowice, 589-607. (Pukhno, S. V. (2022) Peculiarities of the formation of conflictological culture of future teachers in the system of higher education. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts University of Technology, Katowice Monograph 50. Publishing House of University of Technology, Katowice, 589-607).
9. Ткаченко, С. В. (2015). Критерії оцінки сформованості етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін. Наука і освіта. Педагогіка, 9, 181-185. (Tkachenko, S. V. (2015). Criteria for assessing the formation of ethical competence of future teachers of social and humanitarian disciplines. Science and education. Pedagogy, 9, 181-185).
10. Устинова, Н. В. (2014). Формування етичної компетентності сучасного вчителя. Наукові праці. Педагогіка, 239(251), 78-82. (Ustinova, N. V. (2014) Formation of ethical competence of a modern teacher. Scientific works. Pedagogy, 239(251), 78-82).
11. Хоружа, Л. Л. (2004). Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Київ.

- (Khoruzha, L. L. (2004). Theoretical foundations of the formation of ethical competence of future primary school teachers (DSc thesis abstract). Kyiv).
12. Шевчишена, О. В. (2014). Проблема емоційної стійкості в контексті професійного здоров'я вчителя. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні та психологічні науки, 4, 531-540 (Shevchyshena, O. V. (2014). The problem of emotional stability in the context of the teacher's professional health. Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Pedagogical and psychological sciences, 4, 531-540).
 13. Шиделко, А. В. (2017). Емоційна стійкість особистості: наукові розвідки. Наука і освіта. Психологія, 3, 85-89. (Shydelko, A. V. (2017). Emotional stability of an individual: research into the topic. Science and Education. Psychology, 3, 85-89).

Pukhno S., Shcherbak T. Emotional stability as a component of emotional and ethical competence of future teachers.

Summary. The purpose of the article was to research the emotional and ethical competence of future teachers - students of A. S. Makarenko SSPU. A theoretical analysis of the concepts of "emotional and ethical competence" of future teachers, "emotional stability", "emotional intelligence", their components and the relationship between the presented concepts has been presented. Authors' attention has been focused on the need for the formation of emotional and ethical competence of a specialist during training in vocational and technical and higher education institutions. The essence of a teacher's ethical competence as a complex multi-functional and individual-psychological education has been revealed. Features of the formation of emotional and ethical competence have been outlined. The essence and features of emotional intelligence as a unity of intellectual and emotional-volitional features and properties of the personality have been defined. T. I. Ilyina's method "Motivation of studying in universities" and method "Research of volitional self-regulation" (A. V. Zverkov and E. V. Yeidman) have been used to achieve the set purposes. The results of an experimental research of the features of learning motivation and the features of volitional self-regulation, persistence and self-control as components of the formation of emotional and ethical competence of future teachers - students of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko have been analyzed. It has been determined that for the majority of first-year students, the motivation for learning was acquiring knowledge and mastering a profession, which indicates a conscious choice of vocational training, the formation of professional interests and an understanding of the future prospects. It has been established that the majority of students have an average and high level of volitional self-regulation, perseverance and self-control. Accordingly, the majority of first-year students are effective active individuals, capable of consciously managing emotional states, emotionally balanced, capable of rationally distributing their own efforts and systematically implementing their own intentions. It has been determined that the development of the components of emotional and ethical competence is the key to the teacher's mental health. The results of the research can be used in the process of professional training of teachers in higher education institutions of Ukraine.

Key words: emotional and ethical competence, emotional stability, emotional intelligence, motivations of students of higher education institutions, volitional self-regulation, perseverance, self-control.